

Szegedi emlékek

Magyar Firenze...

Markos József, azaz Alfonzó — mindnyájunk kedvence. Tudjuk róla, mert az újságírók többször is megkérdezték tőle, hogyan lett vizsgázott autószerelőből vizsga nélküli — vagyis főiskolai vizsga nélküli — színész. Megírták róla azt is, hogyan lett Alfonzó. Mi most azt kérdeztük meg tőle, hogyan lett szegedi színész?

— 1945. január 19-én Pesten, a Zichy Jenő utca sarkán levő Haas és Cizcek porcelánüzlet alatti szükségkórházban dolgoztam, mint műtős. Itt, ebben a pincében elsősegélynyújtással, szülések levezetésével és a környék betegeinek ellátásával foglalkoztunk. Ezen a napon, kora hajnalban értek el hozzánk a szovjet csapatok. Mivel én beszéltem az orosz nyelvet, megismerkedtem a részleg parancsnokával, s megkértem, hogy — mivel ők úgyis Szegednek tartanak — vigyenek magukkal engem, ugyanis hírt hallottam a feleségemről, akit a németek több asszonnyal együtt elvittek, miszerint Szegeden van. Rövidesen gyógyszer, kötszerekkel vettem magamhoz és a szovjet trénnel együtt útnak indultam.

— Két nap múlva érkeztem Szegedre — folytatta Alfonzó szegedi színtésze válaszában regényes történetét. — Ott azonnal ideiglenes állományba vettem, mint elsősegélynyújtót, s engedélyt kaptam a szabad mozgásra, hogy a feleségemet megkereshessem. Az életben sokszor furcsa vélet-

lenek döntik el a dolgokat. Ott találtam drága jó barátomra, Káldor Jenőre, Sugár Misire, Beregi Oszkára, Kővári Gyulára, ahol nem is sejtettem: a szegedi gőzfürdőben! Nagy örömmel fogadtak. Bondi Endre, a szegedi színház akkori karmestere egy nagy fakádban tartózkodott, s megkért arra, hogy ha már ott vagyok, lépjek föl a szovjet parancsnokság részére rendezett esztendőszertartásra.

— Boldogan tettem eleget a meghívásnak, hiszen ekkor már több mint három évem nem szerepelhettem színpadon. Fellelésem után a színház igazgatósága szerződést ajánlott fel karakter- és prózai szerepek eljátszására. Én főleg artistamulttal rendelkeztem, féltem a feladattól, de igazoltam, hogy a dolog. És elkezdődött a harcom a szöveggel, a szereptanulással, az ember-

formálással. Rengeteget köszönhetek Sugár kollégámnak, s a kitűnő igazgatónak, Baranyinak, akik egymás után bízták rám a jobbnál jobb szerepeket. Mosoly országa, A szokimondó asszonyosság, A Csúnya lány, a Hamlet... Voltam táncoskomikus és drámai színész! De ami a legfontosabb: Szegeden tanultam megszeretni az epizódfigurákat, s ott tanultam meg azt is, hogy a színházat és minden egyes fellelést komolyan kell venni. Szegeden hallottam egy furcsa hírt feleségem haláláról, ami szerencsére rémhírnek bizonyult, mert a másik hír már arról értesített, hogy Pesten van az asszony. Ekkor kérdzkedtem Szegedről haza, Pestre.

— Mit mondjak Szegedről? En, aki tíz éven át jártam a világot, Szegedet nyugodt szívvel hasonlítom Firenzehez. Egy „magyar Firenze”. S mikor nemrég megadtam, hogy Szegeden, a gyönyörű szabadtéri színpadon eljátszhattam a János vitézben a Császár szerepét, már szinte másodikként otthonnak éreztem a várost. Örülök, hogy ezúttal köszönetet mondhatok Szeged patinás egyszerűségének, kultúrájának, nagy műveltségű polgárainak, s nem mondhatok mást, minthogy nagy iskola volt Szeged mindabban, ami pályámon az előrelépést jelentette. Tizenhatalcadikán, kedden ismét Szegeden vendégszerepelek, s izgatottan várom az újabb találkozást.

— Alfonzó neve a színészvilágban nemcsak az eredeti humorról, hanem egy különösen komoly életfelfogásról is híres. Mi erről a véleménye a Vidám Színpad tagjának?

— Mint artista, tizenkilenc országot utaztam be. Keletről hoztam magammal a jóga, annak egész életfilozófiáját, a meditációt. Egy hindu kereskedőtől, Ahmed Halaritól tanultam meg, ez előtt harminchat évvel. Kifogásolom is, hogy ha valaki megérkezik, nem azt kérdezik tőle, mit láttál, mit tanultál, hanem, hogy: mit hoztál? Hát én ezt hoztam. Ékezetes, alkohol, cigarettaterén vannak szorításaim, nem hajszolom a pénzt, nincs vikendházam, nyaralóm, autóm, telkém, mert az a véleményem, hogy főleg ezek hajszolása, hiszen az ember ügyse vihet magával semmit, ha itthagya az árnyékvilágot.

Gulay István

Az aszály és a Nap

Az elmúlt 12 év alatt négy olyan esztendő volt, amikor az ország öntözőhálózatának kapacitását 80 százaléknál nagyobb mértékben használták ki. A kihasználás két évben 65–70, négy esztendőben 40–50 százalék között, két évben pedig 25 százalék körül volt. Természetesen aszerint öntöztek erősebben vagy gyengébben, hogy mennyi csapadékot kapott a talaj természetes úton.

Az öntözőberendezések gazdaságos fejlesztését nagymértékben segítené, ha ki lehetne deríteni mikor, milyen mértékben várható bőséges csapadék, és mikor fenyeget az aszály. Ehhez pedig meg kellene találni a csapadékhelyzet alakulásának esetleges törvényszerűségeit.

Erre a kutató feladatra vállalkozott Budavári Kurt ökleveles mérnök, az Országos Vízügyi Hivatal osztályvezetője. Abból indult ki, hogy az időjárás legfontosabb változó tényezője a naptevékenység.

Kiderült, hogy 100 év alatt tíz esetben akkor volt aszály Magyarországon, amikor a naptevékenység gyengülési időszakának második és harmadik harmadában járt. Ez alatt a 100 év alatt azonban volt öt „menetrenden kívüli” aszály is. Eszerint tehát valami kisebb szerepe más tényezőnek, vagy tényezőknek is lehet, de a jelek szerint legalább 60–70 százalék erejéig a naptevékenység felelős a magyarországi aszályokért.

De van valami, ami ezt a százalékos valószínűséget magasabbra „süfoolja”. A feldolgozott adatok tudniillik 1870-nel kezdődnek, és 1970-nel végződnek. A naptevékenység törvényszerűségeinek ismeretében azonban az adatsort megelőző és követő napciklusok lefolyását is fel lehetett rajzolni a grafikonra. És ekkor jött a meglepetés. Az 1970-ben készült grafikon ugyanis féltreírhatatlannul „megjósolta” az 1971–72. évi aszályt.

Orkánok — modellen

V. V. Sulejkin szovjet akadémikus szerint a trópusi orkánok nemcsak előre jelezhetők, hanem előzetesen azok várható erőssége is kiszámítható.

A szovjet akadémikus az orkánok természetének leírására matematikai modellt épített. Számításai során a szélnek az orkán különböző pontjain mért sebességét, a tengervíz hőmérsékletét, valamint a mesterséges holdak által a felhőtakaróról készített fényképfelvételeket vette figyelembe. V. V. Sulejkin formulái segítségével kiszámítható a trópusi viharok valamennyi fontos paramétere.

TITANIC

Óriási, titáni nagy hajót építettek az angolok 1912-re, és a White Star Line igazgatósága úgy tartotta, hogy annál az óriásnál már semmi sem lehet nagyobb, és belekürtölte a világ fülébe, hogy a Titanic a XX. század technikai csodája. Tényleg óriási alkotás lehetett az „úszó város”, amelyet végzetes útjára 1912. április 10-én Southampton partjairól Ismay úr parancsolt a már egyszer tengerész bocsületét vesztett Smith kapitány kezébe. Mondom, a technika csodájának tartották a Titanicot, és így lázálmaikat vélték egyesek beteljesedni, hogy a gyorsaság örült fokozásával mielőbb Amerika partjainál legyenek, és az övek legyen a legnagyobb „dicsőség”, az óceán kék szalagja.

Ez ment is egy darabig, de az út negyedik napján bekövetkezett a vég. A főként magnásokból álló I. osztályú utassereg önfelétl szörakozása közben, 1912. április 14-én kb. 22 órakor egy 75×75 méteres jéghegynék rohantak, a hajó első része már 25 perc múlva süllyedni kezdett, és Philips táviráztiszt Marconi-telegramjai nem győzték továbbítani az SOS segélykérő jeleket. Az asszonyokat és a gyerekeket már 36 perc múlva menteni kezdték, ekkor már mindenki megtudta a végzetes hírt. Az a rendíthetetlen hit, hogy ők lesznek az első utasok, akik a hajózás történetében a leg-

gyorsabban érkeznek meg Amerika partjaira, és a 2240 ember halálfelelme elszabadította a poklok poklát. A mentés is állítólag csak késve indult meg, a Titanic sem volt megfelelően felkészülve mentőeszközökkel, az átdörbészelt éjszakák alkohalmámora, talán mindmind oka volt az óriási áldozatnak, amely emberéletből 1536-ot követelt.

A Titanic utolsó telegramját éjfélkor adta le, és csak ennyit: SÜLLYEDÜNK. Az SOS-re négy hajó, a Baltic, a Caronia, az Olympic és a Carpathia válaszolt. Ez utóbbi ért legelőbb a szerencsétlenség színhelyére, és körülbelül 700 utast megmentett, majd Halifaxba szállította őket. A másodiknak odaérkezett Olympic a következő szövegű szikratávírók küldte Cape Raceba: „Amidőn a baleset színhelyére érkezünk, csak csónakokat és hajóroncsokat találtunk.” Igen, a hajóorlás 15-én 2 óra 20 perckor elsüllyedt, 1536 embernek, köztük Smith kapitánynak is hullámsírt ásva.

A hajó utasai igen gazdag milliomosok, főként az első osztályon és a luxus lakosztályokban, de a fedélzeti kabinok utasai főként Amerikába kitántorgó szegényemberek voltak, köztük magyarok, osztrákok és csehek is, a monarchia más-más városából valók.

A Titanic a század elejétől műszaki haladásnak tényleg a leg-lege volt. Hosszúsága

269 méter, szélessége 28 méter, 7 emeletes alkotmány. Az energiabázisa 26 ezer LE-őt képviselt, haladási sebessége óránként 21 tengeri mérföld volt. Bárki mondhatná, hogy a Titanicnak fényezőorlával észre kellett volna vennie a jéghegyet, különösen akkor, amikor erre a veszélyre a Californian nevű hajó szikratávíróval többször is figyelmeztette. A korabeli feljegyzések szerint, a távirásoknak a pénzemberek magántávírait kellett állandóan kézbesíteniük, meg egyébként is a Titanic volt a „leg”, csak nem veszi holmi tehergőzös jelzéseit. És ez volt a veszedelem legfőbb oka, hogy a hatalmas tömeg, a 46 ezer tonna súly óriási sebességgel rohant az óriási jéghegynek.

A Titanic tragédiája hatvan év távlatából is arra figyelmeztet, hogy a műszaki haladással felelőtlenül játszani nem lehet, hogy okos és megfontolt alkalmazás nélkül minden technikai csoda csak gép, azon az embernek kell uralkodnia, hogy a maga javára és hasznára hajtja saját szellemiét, legyen az atommeghajtású jármű, gyomirtó, gyógyszer, űrhajó vagy bármi napjainkra jellemző „műszaki csoda”. És óvni kell az emberiséget az Ismay vezérigazgató féle pénzörültektől, akik már eddig is nagyon sokszor kártáztatták magukat, és mint Ismay is, túlélték a tömegek pusztulását.

Bátyai Jenő

Szólások

és mesterségek

Szinte naponta kimondunk olyan szólásmondásokat, amelyek, anélkül, hogy gondolnánk rá, régi mesterségek, egykori gazdasági viszonyok szülöttei.

Például a „benne van a csavában” kifejezés azért jelent, hogy kellemetlen helyzetbe került, mert a bőr kikészítésének egyik mozzanata a csavázóleben, egy igen kellemetlen „illatú” oldatban történik. Vagyis a csavába kerülni nem tartozik éppen a leányalmok közé. Ugyancsak a timárok terjesztették el a „csérben hagy” kifejezést. A bőr cserzése ugyanis csersavba áztatással történik, s ha a bőrt időn túl benne felejtették a csérben, akkor annak vége lett, tönkrement. Így érthető, hogy miért nem szép dolog, ha csérben hagyunk valakit.

Az előbbi kettőnél sokkal kellemetesebb lével, a hegy levélével van kapcsolatban a „ha nem csurran, csöppen” hangzású mondás. A szőlészeti szaknyelvből származik ez a ma már átvitt értelmű kifejezés, tudniillik abból, hogy a présbe került szőlő mennyire lédús, csurran-e belőle a must, vagy csak éppen cseppen. „Dögrovás lenni”, azaz komoly betegségben szenvedni — e mondás viszont az állattenyésztés köréből ered. Régen a pásztor a rábizott állatok számát úgy „könyvelte el”, hogy egy pálcára róta a darabszámokat kifejező jeleket. Külön pálcikára véste az elhullott, elbitangolt állatok számát, s ezt a másik pálcát neveztek dögrovásnak. A pásztoremberek csárdabell étel-ital tartozását is pálcikára róva tartották nyilván: innen ered a „sok van a rovásán” kifejezés.

Kádármesterek szókinéséből származik a „dugába dől” mondás. A dugá a táj-

nyelvben dongát jelent, a dugába dől hordó pedig olyan hordót, amelynek ábroncra meglazult, dongái összedőltek. Akik pedig a hordókhoz szükséges anyagról gondoskodnak, vagyis a favágók, néha bizony „nagy fába vágják a fejszéküket”. Ezt mi úgy értjük, hogy nehézséges dologba kezdenek. És ez megfelel a mondás eredeti értelmének: a nagyobb fa kidöntése nagyobb erőfeszítést igényel, s dőlés közben nagyobb veszélyt is jelent, ha rosszul számítják ki a dőlési irányát.

Szamos Rudolf:

Káin szigete

21.

Maga sem érti, mi történt vele. Amikor évekel ezelőtt Berti társaságában Maria Bellonit először meglátta, a lány addig sosem tapasztalt, furcsa érzéseket kavart benne. Gyereke nem volt, se törvényes, se törvénytelen, és talán amolyan apai élmények voltak ezek. Nosztalgia az elszállt ifjúság után. Mindig is a hatalom és a szerzés megszállottja volt. Talán azért, mert oly sokat éhezett gyerekkorában, s mert annyit megalázták... De ő mindent visszafizetett. Nem tudná összeszámolni, hány embert ölt meg, és hány megölésre adott parancsot killereinek. Hatalmat, temérdek kincset szerzett, de minék? Életet és halált osztogatott, mint egy zsarnok kényúr. Ennek is mi értelme volt? Mire volt jó az egész élet, ami olyan hamar elszállt, mint a Tirrén-tenger felett feltűnő albatroszok. Itt, Caprin, ebben a csendes magányban, a tenger fölé hulló bíboralkonyokon mostanában egyre többet töprengett az életéről, melynek folytatása. Ha vége lesz, megszakad a fonal, és ki tudja, ki lesz megzárva az a kegyetlen ötven esztendő.

dó, amit állandó harcban, örökös ébrenlétben végigélt.

Már rég, még a dannemorai fegyházban kihalt belőle a szexuális vágy, és ez a lány mégis felzaklatta, mintha felolvasztotta volna a szíve köré fagyott jeges dermedést.

20.

Most is tünődve rézte, ahogy Frank möhő pillantását követte tekintetével. „Maria nem olyan, mint azok a nők, akikkel eddig találkoztam.” Ha gyalázatos gyerekkorára gondolt, az évekre, melyek az állatnál mélyebb megaláztatást követeltek tőle, az első ferdehajlamú felnőttre, aki egy darab kenyérért nyúlhatott testéhez, idegesen rángani kezdett bal oldali száj-szegett, ahonnan a Colorado kanyonjáékt kanyargott arcesontjaig az a heg, melyet a Big Seven üzletvezetőjeként, a New York-i maffia megbízásából figyelmeztetésül metszettek arcára, örök bélyegül az ellentábor killere... S hogy ezt a támadást ép bórral megúsza, kaptá hívtól a Lucky, a mázlis előnevet.

— Beszélj, Frank — kapta fel fejét, és a mozdulat visszahozta az emlékekből a valóságba. Újra kemény volt. Hangja érdes. Aranykeretes szemüvegén parányi szikrákra pattant szét az ernyő résén beeső napsugár. Luciano ovális arca, magas homloka, korához képest még dús, sötétbarna haja, az aszkétavonások inkább emlékeztettek a Medicek udvarának valamelyik jezsuita gyóntatójára, semmint arra az amerikai gengsztervezérre, aki Al Capone lebukása után modernizálta a maffiát, és aki tizenhárom esztendővel a nagy földről történt

száműzése után is képes volt a Cosa Nostra több tízezer gengsztert foglalkoztató hálózatának irányítására.

— Akadozik az üzlet — kezdte Frank. — Milánóban valami nem stimmel. Carlo pedig már második hete várakozik Uria halálszikótőjében, az Izmiri-öbölben, de a megbeszélrt áru még mindig nem érkezett meg. A milánói raktár úgyszólván kiürült, Vitrano maholnap dolgozni se tud, nincs nyersanyaga. Paolo Bonta St. Moritzból táviratozott, hogy néhány barátja társaságában ott marad, amíg nem lesz kellemesebb a szicíliai klíma. Berti szintén üzent. Palermóban megörültek a fiúk. Manzella papa az égbe szállt. Egy felrobbant sport Giulietta vitte az angyalok közé...

— Tudom — emelte fel balját ingerülten Luciano. — Az a dagadt, puhány Berti nem tudott rendet teremteni közöttük. Bárcsak tíz évvel lennék fiatalabb, megmutatnám én ennek a bandának, mi is az a fegyelem...

— Azt hiszem, kicsit későn küldtük Bertit. Ezt az egész Di Pisa-ügyet nem lett volna szabad maffiabíróságra adni — jegyezte meg Coppola. — ...A yorkiak is jelentkeztek. Náluk is áruhiány van...

— Honnan vegyek? — csattant fel Luciano. — Ha a török áru nem jut el Caric yachtjára, lehúzzhatjuk a rollót... Engem különben már ez se érdekel. Akár hiszem, akár nem, sokszor direkt visszavánszorgom Dannemorába. Ott legalább némi nyugalma volt az embernek...

(Folytatjuk.)